

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Nuorisovaltakunnalla toimivat nuorten ja nuorisopolitiikan asiantuntijat ovat laajasti pettyneitä nuorisopolitiikan tärkeimmän linjapaperin tämänhetkiseen tasoon ja sisältöön. Ohjelma on hajanainen, kauttaaltaan epätasainen ja epäjohtamismukainen. Ohjelmassa ei aseteta selkeitä, mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi eikä siinä esitetä käytännössä lainkaan uusia, nuorten hyvinvoinnin kannalta merkittäviä toimia. Nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet on valmisteltu kuulematta tai hyödyntämättä nuorten ja nuorisopolitiikan asiantuntijoita millään keinoin, mikä valitettavasti näkyy sekä sisällössä, muodossa että tavoitetasossa.

Tällä hallituskaudella VANUPO:n on ehdotettu korvaavan myös Orpon hallitusohjelmaan kirjatun laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Nykyinen VANUPO:n luonnos ei vastaa hallitusohjelman lupaukseen laaja-alaisesta toimenpideohjelmasta. Nuorisovaltakunnan kattojärjestö ehdottaa, että hallitusohjelman mukainen toimenpideohjelma irrotetaan ohjelmasta ja että se valmistelu käynnistetään pikaisesti esimerkiksi nuorisovaltakunnasta vastaavan ministerin nimittämässä asiantuntijatyöryhmässä.

Lisäksi nuorisovaltakunnan kattojärjestö ehdottaa, että VANUPO:n valmisteluprosessia tarkastellaan ja se uudistetaan kuluvan hallituskauden siten, että ohjelma on aikataulullisesti ja laadullisesti mahdollista laatia hallitusohjelman linjausten mukaiseksi, nuorten hyvinvoinnin ja nuorisotyön kehittämistä hallituskauden aikana todella ohjaavaksi asiakirjaksi.

Korin johdannossa on nostettu useita keskeisiä teemoja, joihin ei kuitenkaan löydy ratkaisuja toimenpiteistä. Toivomme ohjelmaan systemaattisempaa nuoren eri elämäntilanteiden tunnistamista

ja eri ilmiöiden vaikutusta nuoren pärjäämiseen. Hyvinvointi ei ole tyypistettävissä terveyskysymyksiin, vaan se vaatii laajaa sosiaali- ja koulutuspoliittista otetta. Hallitusohjelma on monin paikoin myös ristiriitainen tämän ohjelman tavoitteiden kanssa, mikä syö entisestään uskottavuutta ohjelman toimeenpanon osalta. Toivomme tältä osin vielä ohjelman kriittistä tarkastelua.

Kiitämme taide- ja kulttuurikasvatuksen huomioimisesta oppimisen ja kouluviihtyvyyden tukena. Toimenpiteet ovat kuitenkin varsin kapea-alaisia ja haluamme painottaa, että koulussa ja oppilaitoksessa hyvinvoinnin keskiössä on saavutettava ja yhdenvertainen koulutusjärjestelmä, riittävä oppimisen tuki sekä turvallinen, kiusaamisesta ja syrjinnästä vapaa oppimisympäristö. Vaikka tämä on osin huomioitu korissa 3, toivomme konkreettisia toimenpiteitä myös tähän koriin. Esimerkiksi antirasismia tai sateenkaarisensitiivisyyttä ei ole ohjelmassa mainittu, vaikka vähemmistöön kuulumisen nostaa kiusaamiseksi tulemisen riskiä merkittävästi.

Sosiaali- ja koulutuspolitiikan kytköstä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti ja toteuttaa linjakkaasti. Karvin mukaan oppilaiden ja koulujen väliset osaamiserot ovat yhteydessä perheiden ja alueiden eriytyviin koulutuksellisiin, taloudellisiin ja sosiokulttuurisiin resursseihin. Siksi riittävä toimeentulo, riittävät tukipalvelut ja turvalliset aikuiset nuoren elämässä on taattava ihan jokaiselle nuorelle. Koulutuksen eriytymiseen tulee puuttua suunnitelmallisesti kaikilla koulutusasteilla. Tuen ja ohjauksen tarpeet tulee tunnistaa ja niihin tulee vastata tehokkaasti ja moniammatillisesti, myös nivelvaiheissa.

Korin toimenpiteet vaativat myös kriittistä tarkastelua koulutusjärjestelmän osalta. Nuoret raportoivat koulu- ja opiskelu-uupumuksesta samoin kuin opettajat työuupumuksesta. Asian korjaamiseen ei löydy ohjelmasta tällä hetkellä ratkaisuja, vaikka koulu-uupumus onkin korissa 2 mainittu. Opiskelu-, työ- ja toimintakyvyn turvaaminen tulisi olla ohjelman keskiössä myös toimenpiteiden osalta.

Kiitämme Ohjaamo-toimintaan panostamisesta ja sen moniammatillisuuden korostamisesta. Huoli työelämän raskaudesta, uupumuksesta ja kuormituksesta on kasvanut nuorten keskuudessa. Nuorten kannalta olisi myös eduksi, mikäli liikunta- ja harrastustoiminnan lisäksi palveluihin tuotaisiin myös sosiaali- ja terveyspalveluita. Tämä vaatii vahvaa koordinaatiota hyvinvointialueiden, TE-alueiden ja kuntien välillä. Ohjaamojen ja muiden vastaavien matalan kynnyksen monialaisten palveluiden tulee linkittyä kiinteästi jatkossakin kuntien nuorisopalveluihin ja että Ohjaamoissa on tärkeää säilyttää näiden nuorisotyöllinen ote.

Nuorisotakuu olisi erinomainen toimenpide tähän koriin, mutta sitä ei näy myöskään hallitusohjelmassa. TE-hallinnon resurssien lisääminen palvelu-uudistuksen yhteydessä erityisesti nuorille suunnatun työhönvalmennuksen ja tuetun työllistymisen palveluiden järjestämiseksi on tärkeää tavoitteeseen pääsemiseksi. Nuorten kokemukset TE-toimistoissa asioinnista ovat suhteellisen kielteisiä, etenkin kun verrataan muihin julkisiin palveluihin.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Nuorisosalalla toimivat nuorten ja nuorisopoliitiikan asiantuntijat ovat laajasti pettyneitä nuorisopoliitiikan tärkeimmän linjapaperin tämänhetkiseen tasoon ja sisältöön. Ohjelma on hajanainen, kauttaaltaan epätasainen ja epäjohdonmukainen. Ohjelmassa ei aseteta selkeitä, mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi eikä siinä esitetä käytännössä lainkaan uusia, nuorten hyvinvoinnin kannalta merkittäviä toimia.

Nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet on valmisteltu kuulematta tai hyödyntämättä nuorten ja nuorisopoliitiikan asiantuntijoita millään keinoin, mikä valitettavasti näkyy sekä sisällössä, muodossa että tavoitetasossa.

Tällä hallituskaudella VANUPO:n on ehdotettu korvaavan myös Orpon hallitusohjelmaan kirjatun laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Nykyinen VANUPO:n luonnos ei vastaa hallitusohjelman lupaukseen laaja-alaisesta toimenpideohjelmasta. Nuorisosalan kattojärjestö ehdottaa, että hallitusohjelman mukainen toimenpideohjelma irrotetaan ohjelmasta ja että se valmistelu käynnistetään pikaisesti esimerkiksi nuorisoasioista vastaavan ministerin nimittämässä asiantuntijatyöryhmässä.

Lisäksi nuorisosalan kattojärjestö ehdottaa, että VANUPO:n valmisteluprosessia tarkastellaan ja se uudistetaan kuluvan hallituskauden siten, että ohjelma on aikataulullisesti ja laadullisesti mahdollista laatia hallitusohjelman linjausten mukaiseksi, nuorten hyvinvoinnin ja nuorisotyön kehittämistä hallituskauden aikana todella ohjaavaksi asiakirjaksi.

Tavoitteen 4. otsikkona on: nuorella on pääsy oikea-aikaisiin ja laadukkaisiin mielenterveyspalveluihin. Toimenpiteet ovat kuitenkin varsin suppeat otsikkoon nähden. Keskeistä on vahvistaa perustason mielenterveyspalveluita, mutta myös erikoissairaanhoidon ja kuntoutuksen saatavuus ja toimivuus on turvattava. Nuorten mielenterveys tarvitsee vahvistamista, ongelmien ennaltaehkäisyä, matalan kynnyksen tukea, mielenterveyshoitoa perustasolla ja erikoissairaanhoidossa sekä kuntoutusta. Nuorten mielenterveyskriisiin ratkaiseminen vaatii koko ketjuun panostamista.

Lisätään kirjaus: varmistetaan lasten ja nuorten terapiatakuun laadukas toimeenpano.

Terapiatakuun yläikäraja ulottuu nuorisolain mukaisesti alle 29-vuotiaisiin ja terapiatakuu toteutuu ensisijaisesti nuoren lähiympäristössä eli opiskeluhuollossa. Varmistetaan terapiatakuun saatavuus (esim. perheterapia ja ns. NEET-nuoret) myös muusta terveydenhuollon perustason palveluista tarpeen ja tilanteen mukaisesti. Huomioidaan nuorten osallisuus terapiatakuun toimeenpanossa ja palvelun kehittämisessä.

Harrastaminen on keskeinen keino tukea nuoren hyvinvointia, mutta harrastus saattaa olla myös turvaton paikka monelle nuorelle. Harrastamisessa nuoret voivat onnistumisen kokemusten ja tekemisen ilon lisäksi kokea myös esimerkiksi syrjintää, kiusaamista tai rasismia. Kiitämme nuorten parissa toimivien aikuisten osaamisen merkityksen nostoa ja toivomme laajasti ohjelmassa huomioitavan vähemmistöjen asema yhteiskunnassa.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Nuorisosalalla toimivat nuorten ja nuorisopoliitiikan asiantuntijat ovat laajasti pettyneitä nuorisopoliitiikan tärkeimmän linjapaperin tämänhetkiseen tasoon ja sisältöön. Ohjelma on hajanainen, kauttaaltaan epätasainen ja epäjohdonmukainen. Ohjelmassa ei aseteta selkeitä, mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi eikä siinä esitetä käytännössä lainkaan uusia, nuorten hyvinvoinnin kannalta merkittäviä toimia. Nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet on valmisteltu kuulematta tai hyödyntämättä nuorten ja nuorisopoliitiikan asiantuntijoita millään keinoin, mikä valitettavasti näkyy sekä sisällössä, muodossa että tavoitetasossa.

Tällä hallituskaudella VANUPO:n on ehdotettu korvaavan myös Orpon hallitusohjelmaan kirjatun laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Nykyinen VANUPO:n luonnos ei vastaa hallitusohjelman lupaukseen laaja-alaisesta toimenpideohjelmasta. Nuorisosalan kattojärjestö ehdottaa, että hallitusohjelman mukainen toimenpideohjelma irrotetaan ohjelmasta ja että se valmistelu käynnistetään pikaisesti esimerkiksi nuorisoasioista vastaavan ministerin nimittämässä asiantuntijatyöryhmässä.

Lisäksi nuorisosalan kattojärjestö ehdottaa, että VANUPO:n valmisteluprosessia tarkastellaan ja se uudistetaan kuluvan hallituskauden siten, että ohjelma on aikataulullisesti ja laadullisesti mahdollista laatia hallitusohjelman linjausten mukaiseksi, nuorten hyvinvoinnin ja nuorisotyön kehittämistä hallituskauden aikana todella ohjaavaksi asiakirjaksi.

VANUPOn yhteydessä järjestetyn kuulemisenkin mukaan ilmastonmuutos on nuoria eniten huolestuttava asia. Konkreettiset nuorten osallisuuteen, ilmastonmuutoksen torjumiseen ja yhteiskunnan kykyyn sopeutua muutokseen kuitenkin valitettavasti puuttuvat ohjelmasta.

Ohjelmassa tunnistetaan heikosti moninaiset nuorten yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset. Nuorten hyvinvoinnin takaaminen edellyttää aktiivista

yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä. Jokaisella nuorella tulee olla yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet elää hyvää elämää ja osallistua yhteiskuntaan riippumatta taustastaan. Muun muassa vihapuhe, rakenteellinen rasismi, häirintä sekä ahdistelu ja syrjintä työmarkkinoilla ovat monelle nuorelle arkipäivää ja asettavat näin nuoret eriarvoisiin asemiin toisiinsa nähden, eikä

näihin liittyviä asioita löydy tarpeeksi VANUPOsta. On ensisijaista, että tasa-arvoisen, yhdenvertaisen ja syrjimättömän yhteiskunnan eteen tehdään kunnianhimoisia, valtakunnallisesti vaikuttavia ja velvoittavia toimia, ja että nämä toimet läpileikkaisivat myös VANUPOa.

Kiitämme siitä, että tavoitteessa on nostettu esiin nuorten osallistumisrakenteiden pilotointi ja kehittäminen valtionhallinnon tasolla. On tärkeää, että nuoret pääsevät vaikuttamaan lainsäädäntöprosesseihin ja isojen yhteiskunnallisten muutosten valmisteluun valtakunnallisella tasolla. On myös hyvä, että VANUPOn tavoitteet tullaan sovittamaan yhteen kansallisen demokratiaohjelman kanssa ja nuorten osallisuus ja toimijuus tunnustetaan erityisesti ilmastonmuutosta ja luontokatoa koskevilla prosesseilla. Muuten tämän tavoitteen toimenpiteet jäävät epämääräisiksi ja niistä puuttuu konkreettiset keinot, joilla nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tullaan lisäämään.

Tavoitteessa ei tunnusteta lainkaan nuorten osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyviä esteitä tai haasteita, eikä mainita myöskään yhtäkään toimenpidettä, joilla näitä esteitä pyritään poistamaan. Nuorten yhteiskunnallinen kiinnostus ja poliittinen osallistuminen ovat vahvasti eriytyneet esimerkiksi sosioekonomisen taustan ja koulutustason perusteella. Nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisessa eriarvoisuuden purkaminen on keskeinen tavoite. Näitä näkökulmia tai niiden vaikutusta nuorten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien toteutumiseen ei käsitellä VANUPOssa lainkaan.

Tavoite sisältää olennaisiakin toimenpiteitä, mutta konkretiaa jälleen puuttuu. On hyvä, että nuorten tekemään kiusaamiseen, väkivaltaan ja päihteiden käyttöön puuttumista halutaan tehostaa ja esimerkiksi Ankkuritoimintaa ja eri nuorten parissa toimivien tahojen yhteistyötä kehitetään. Olisi kuitenkin tärkeää, että VANUPOssa tunnustettaisiin myös väkivallan ja kiusaamisen uhreiksi joutuneiden nuorten tarvitsema tuki, kuten psykososiaalinen tuki.

On hyvä, että VANUPOn toimenpiteet aiotaan sovittaa yhteen oikeusministeriön johtaman nuorisoungelma- ja jengirikollisuuden vastaisen toimintaohjelman kanssa.

VANUPOssa pitäisi ottaa huomioon myös vahvemmat toimet nuorten huumeongelmien ennaltaehkäisyssä. Nuorten huumeita ongelmallisesti käyttävien määrä on lisääntynyt samoin kuin nuorten huumekuolemat. Suomen tilanne on kansainvälisestikin poikkeuksellinen, sillä Suomi on kärkimaa alle 25-vuotiaiden nuorten huumekuolemista Euroopassa.

Kiitämme siitä, että VANUPOssa tunnustetaan nuorisotyön merkitys nuorten yhteisöllisyyden ja resilienssin vahvistajana. Kohdassa mainitaan, että kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää nuorisotyötä kehitetään edelleen, mutta ei kuitenkaan mainita esimerkkejä siitä, miten tämä käytännössä tehdään.

On hyvä, että harrastustoiminnan roolia nuorten yhteisöllisyyden ja yhdenvertaisuuden edistämässä vahvistetaan. Toivomme, että myös omaehtoinen verkkoyhteisöllisyys otetaan huomioon myös mahdollisuutena. 70% nuorista pelaa digitaalisia pelejä. Harrastamisesta puhuttaessa kiinnitetään huomio, ja usein aivan oikein, liikkumattomuuden haasteisiin. Samalla olisi kuitenkin tärkeää huomioida digitaalinen harrastaminen osana mielekkäiden harrastusten kokonaisuutta.

On hyvä, että nuorten kykyä ymmärtää sosiaalisen median toimintalogiikkaa ja suojata itseään sen kielteisiltä vaikutuksilta halutaan vahvistaa, mutta keinot ovat melko vajavaisia.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Suurin ongelma pähkinänkuoressa on tämä: Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tulee huomioida kaikki nuorisotyön eri ulottuvuudet. Tällä hetkellä luonnos keskittyy kunnalliseen nuorisotyöhön, sivuuttaen lähestulkoon täysin kolmannella sektorilla tehtävän nuorisotyön. Järjestöjen ja seurakuntien tekemä nuorisotyö sekä yhteistyö näiden eri toimijoiden välillä on merkittävässä roolissa kuntien nuorisotyön palveluja. Nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tulee huomioida kuntien lisäksi erityisesti järjestöjen merkittävä ja tärkeä rooli nuorisotyön kentällä ja nuorten hyvinvoinnin tukena.

Maakunnallisten perusnuorisotyön aluekoordinaattoreiden rooli ja työn tavoitteet suhteessa aluehallintovirastojen nuorisoyksiköihin on syytä selvittää. Luonnoksessa kuvatut perusnuorisotyön aluekoordinaattoreiden tehtävät ovat monilta osin yhteneviä aluehallintovirastojen roolien kanssa. Mikäli roolia on jatkossa tarkoitus viedä vahvemmin aluehallinnon tehtävien suuntaan, olisi loogisinta, että tällöin myös koordinaattorit työskentelisivät osana valtion aluehallintoa.

Luonnoksessa mainittu perusnuorisotyö tulee määritellä, sillä tällaista toimintamuotoa ei nuorisotyön kentällä ole. Tällä hetkellä nuorisotyön aluekoordinaattorit koordinoivat kunnallisen nuorisotyön verkostoja alueellisesta. Mikäli tämä on myös tulevaisuuden tahtotila, tulisi käyttää ilmaisua kunnallinen nuorisotyö. Jos taas ”perusnuorisotyö” on todella kaikkea nuorisotyötä, tulee koordinaation tehtäviin mainita myös kolmannen sektorin ja seurakuntien nuorisotyön koordinaation tehtävät.

Kunnallisen nuorisotyön kehittäminen on tärkeää, ja nuorisotyön kannalta välttämätöntä. Valtionhallinnon kehittämistyön ja kunnallisen autonomian yhteensovittaminen on kuitenkin tärkeä huomioida, samoin alueelliset tarpeet ja erilaiset toimintaympäristöt kunnallisessa nuorisotyössä. Lisäksi kehittämistyössä on huomioitava erikokoisten kuntien erilaiset tarpeet sekä toiminnan resurssit. Kiinteä yhteistyö kunnallisen nuorisotyön toimijoiden kanssa on keskeinen onnistumisen mahdollistaja.

Luonnoksen määritelmä perusnuorisotyöstä rajaa nuorisotyön kenttää laajasti. Perusnuorisutyöhön ei tämän hetkisen määritelmän mukaan kuulu esimerkiksi kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö tai monialainen yhteistyö.

Kunnallisen nuorisotyön lisäksi myös järjestöjen tekemän nuorisotyön kehittäminen on tärkeää. Nuorisotyön ja -politiikan tiedolla johtaminen edellyttää vastaavia toimia myös järjestöjen nuorisotyön kehittämiseksi. Luonnoksessa ei mainita esimerkiksi osaamiskeskuskaudella 2020-2023 kehitettyä järjestöjen nuorisotyön tiedon tuotannon jatkokehittämistä ja ylläpitoa. Tämän, kuten myös esimerkiksi osaamisen kehittämisen tukeminen, ovat keskeisiä kysymyksiä nuorisotyön kehittämisessä ja edellytysten luomisessa. Nyt laaditussa luonnoksessa nuorisotyö supistuu yksin kunnalliseksi nuorisotyöksi, unohtaen kolmannen sektorin merkittävän nuorisotyön panostuksen. Myös kuntatasolla nuorisotaloa tarkasteltaessa järjestöjen tekemä nuorisotyö on merkittävässä roolissa osana nuorisotyön palveluja ja kokonaisuutta.

Painopisteet nuorisotalon valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Suurin ongelma tiivistetysti pähkinänkuoressa on tämä: Luonnos ei määrittele painopisteitä valtakunnallisille osaamiskeskustoimintayksiköille. Näin ollen päätösvalta näistä jää demokraattisen päätöksenteon ulottumattomiin. Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tulee määrittellä osaamiskeskusten painopisteet ja toiminnan tavoitteet. Menetelmien kehittäminen ei riitä tavoitteeksi, eikä tällaiselle kehittämiselle ole nuorisotalolla tarvetta valtakunnallisella osaamiskeskustasolla.

Nuorisotalon kehittäminen ja tiedontuotanto ovat olennaisia tekijöitä. Parhaimmillaan osaamiskeskusrakenne voisi tukea tätä kehittämistä ja tiedontuotantoa. Kaudella 2020-2023 osaamiskeskusrakenteessa on ollut haasteita, eivätkä keskuksat ole kaikilta osin palvelleet tarkoitustaan. Toiminnan tavoitteet ja niiden toteutumisen seuranta on ontunut. Osaamiskeskustoiminta tarvitsee uudistumista, jotta se voi palvella alaa resurssiviisaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Kiitämme, että luonnoksessa tavoitteeksi asetetaan avoin ja sujuva yhteistyö ja tiedonvaihto osaamiskeskusten välillä, samoin kuin vaikutusten arvioinnin mittaaminen. Nämä prosessit tulee tehdä yhteistyössä kaikkien osaamiskeskusten kanssa avoimesti ja esimerkiksi mittaristojen tulee olla riittävässä määrin yhteismitallisia.

Luonnos ei tarjoa linjauksia osaamiskeskusten toiminnalle vuosille 2024-2027. Näin ollen nuorisotalon kehittämiskohteiden määrittely ja tavoitteiden asettaminen jää valtionavusta vastaavien virkamiesten vastuulle. Osaamiskeskusten tulee kehittää koko nuorisotaloa sen eri osa-alueet huomioiden. Kehittämistyön tulee olla valtakunnallista ja sen tulee linkittyä osaksi kuntien, seurakuntien ja järjestöjen nuorisotyötä. Menetelmien kehittäminen ei ole riittävä tavoite ja tehtävä valtakunnallisille osaamiskeskustoimintayksiköille. Huomioitavaa on, että nuorisotyössä menetelmiä kehittävät jo nyt lukuisat toimijat, eikä toimivista menetelmistä ole alalla puutetta. Menetelmäosaamisen lisääminen voi olla jossain määrin osa osaamiskeskusten toimintaa, esimerkiksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksissä, koulu- ja oppilaitosnuorisotyössä tai etsivässä nuorisotyössä, mutta osaamiskeskusten päätavoitteiden tulee olla kunnianhimoisempia, kokonaisvaltaisempia ja koko alaa kehittäviä. Osaamiskeskustoiminnan tulee tukea nimenomaisesti nuorisotyön kehittämistä ja edistää nuorisotalon ammattilaisten sekä vapaaehtoisten kykyä tukea nuorten hyvinvointia.

Kiitämme kirjausta, jonka mukaisesti osaamiskeskustoiminnassa koordinoidaan nuorisoalan palveluja. Tämän kirjauksen tavoitteita on kuitenkin syytä täsmentää. Nykyisellään nuorisoalan palvelut valtakunnalliset ja alueelliset ovat pirstaleisia, eikä yhteistyötä toimijoiden välillä ole riittävästi. Tämä on näkynyt esimerkiksi osaamiskeskusten toiminnassa kaudella 2020-2023. Osaamiskeskusten toimintaa tulee jatkossa koordinoida enemmän, jotta kokonaisuus palvelee aidosti koko nuorisoalaa.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto hyväksyi vuonna 2015 historiallisen päätöslauselman Nuoret, Rauha ja Turvallisuus (2250). Päätöslauselmassa valtiot myönsivät ensimmäistä kertaa, ettei pysyvää rauhaa voi olla ilman nuorten osallisuutta ja tukea. Rauha edellyttää osallisuutta yhteiskunnassa ja tulevaisuuden mahdollisuuksia, kuten töitä, koulutusta, ja turvaa mielivaltaiselta sorrolta. Suomi on ensimmäisenä maana maailmassa laatinut kansallisen toimintaohjelman 2250-päätöslauselman toteuttamiseksi.

Maailmassa joka neljäs nuori, kaikkiaan noin 600 miljoonaa ihmistä, elää hauraissa, konfliktista kärsivissä tai niistä toipuvissa maissa. Suomalaiset nuoret näkevät ja kuulevat sosiaalisessa mediassa, uutisissa ja myös arjessaan Ukrainan sodan, Lähi-idän konfliktien ja esimerkiksi Afganistanista tulleiden nuorten kokemuksia ja muuttanutta elämää. Siksi olisikin tärkeää, että VANUPO:ssa nostettaisiin vahvemmin esiin 2250-tematiikkaa.

Luonnoksessa ei myöskään mainita ulkoministeriön kanssa tehtävää yhteistyötä laisinkaan. Luonnos on myös korostuneen EU-keskeinen eli yhteistyötä muiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa ei käsitellä tarpeeksi. Nuoret ja ilmastonmuutos -otsikon alla ei käsitellä riittävästi maailmankansalaisuutta tai kestävästä kehitystä. Lisäksi toimenpiteistä puuttuu nuorten ilmasto- ja luontoryhmän osallisuus ja ilmasto- ja luontodelegatit.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Nuorisoalalla toimivat nuorten ja nuorisopolitiikan asiantuntijat ovat laajasti pettyneitä nuorisopolitiikan tärkeimmän linjapaperin tämänhetkiseen tasoon ja sisältöön. Ohjelma on hajanainen, kauttaaltaan epätasainen ja epäjohdonmukainen. Ohjelmassa ei aseteta selkeitä, mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi eikä siinä esitetä käytännössä lainkaan uusia, nuorten hyvinvoinnin kannalta merkittäviä toimia. Nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet on valmisteltu kuulematta tai hyödyntämättä nuorten ja nuorisopolitiikan asiantuntijoita millään keinoin, mikä valitettavasti näkyy sekä sisällössä, muodossa että tavoitetasossa.

Tällä hallituskaudella VANUPO:n on ehdotettu korvaavan myös Orpon hallitusohjelmaan kirjatun laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Nykyinen VANUPO:n luonnos ei vastaa hallitusohjelman lupaukseen laaja-alaisesta toimenpideohjelmasta. Nuorisoalan kattojärjestö ehdottaa, että hallitusohjelman mukainen toimenpideohjelma irrotetaan ohjelmasta ja että se valmistelu

käynnistetään pikaisesti esimerkiksi nuorisoasioista vastaavan ministerin nimittämässä asiantuntijatyöryhmässä.

Lisäksi nuorisoalan kattojärjestö ehdottaa, että VANUPO:n valmisteluprosessia tarkastellaan ja se uudistetaan kuluvan hallituskauden siten, että ohjelma on aikataulullisesti ja laadullisesti mahdollista laatia hallitusohjelman linjausten mukaiseksi, nuorten hyvinvoinnin ja nuorisotyön kehittämistä hallituskauden aikana todella ohjaavaksi asiakirjaksi.

Muita yleisiä näkemyksiä ohjelmassa:

VANUPO on lakisäätinen valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja sekä linjata nuorisotyötä ja -toimintaa. Ohjelman tulee kattaa nuorten ikäryhmä nuorisolain mukaisesti eli sen piirissä ovat 12-28-vuotiaat nuoret. Nuorisopolitiikan tulisi kattaa nuoriin kohdistuvat politiikkatoimet kulloisenkin ohjelmakauden aikana. Luonnoksen valmistelussa on kuitenkin rajattu nuorten kuulemiset 25-vuotiaisiin ja ohjelman painopiste on noin 12–25-vuotiaiden nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämisessä. Esimerkiksi harrastamisen toimenpiteet kohdistuvat vain peruskouluikäisiin. Eri-ikäisten nuorten yhdenvertaisuus ei toteudu toimenpiteissä.

Ohjelmassa nostetaan tietyillä maan alueilla olevia ongelmia, kuten katujengiytymistä. Kuitenkin monipuolinen aluepoliittinen näkemys loistaa poissaolollaan, ottaen huomioon, että myös harrastamisen ja osallisuuden mahdollisuuksissa, hyvinvoinnissa sekä nuorten rikollisessa käyttäytymisessä on eroja kaupunkiseutujen ja haja-asutusalueiden ja Suomen eri alueiden välillä. Myös nuorten yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon sekä haavoittuvassa asemassa, syrjäytymisuhan alla ja vähemmistöihin kuuluviin nuoriin kohdistuvat toimenpiteet tulee lisätä VANUPO-ohjelmaan hallituksen omien tavoitteiden toteutumiseksi. Lisäksi nuorten ja perheiden sosioekonomisten erojen ja ylisukupolvisen syrjäytymisen tulisi olla huomioituna VANUPO-ohjelmassa.

Luonnoksessa käytetään termejä, joita ei nuorisotyössä käytetä (esim. etsivä kulttuurityö) tai jotka ovat epämääräisiä (esim. perusnuorisotyö). Myös muita määritelmiä olisi syytä tarkastella, esimerkiksi mielenterveys.

VANUPO-luonnoksessa kerrotaan, että hallituksen visiona on nuorten hyvinvointia vahvistava kokonaisvaltainen ja johdonmukainen nuorisopolitiikka. Tästä huolimatta VANUPO-luonnoksesta on karsittu edellisistä ohjelmista poiketen merkittäviä nuorten kasvu- ja elinoloihin kuuluvia sisältöjä ja korona-pandemian vaikutuksia nuorten hyvinvoinnille ei käsitelty riittävässä määrin. Luonnoksessa ei ole nuorten toimeentuloon, sosiaaliturvaan, asumiseen ja asunnottomuuteen, eikä juurikaan työelämään, työllisyyteen ja työttömyyteen liittyviä kirjauksia. Myös koulutuspolitiikka ja korkeakouluopiskelijat jäävät luonnoksessa vähälle huomiolle.

Pieskä Petra
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry